

DEPORTACIJA BOSANSKIH IZBJEGLICA

"Doleće ni jato jarebicah,
i svakoju živu uhvatismo.
Stoga graja stade među nama.
Svi iz grla poviču:
Puštite ih, amanat vi boži,
jere ih je nevolja nagnala,
a ne biste nijednu hvatali.
Utekle su k vama da uteku,
a nijesu da ih pokoljete.
Pustiše jarebice, i vratiše se s krstima otkuda su ih i digli."

Petar II Petrović Njegoš, Gorski vijenac

Uvod

Tokom maja i juna 1992. godine, crnogorska policija uhapsila je najmanje 79 bosanskih izbjeglica koje su pokušavale da pronađu svoj mir na teritoriji Crne Gore, dok su se na njihovim prostorima odvijale ratne operacije. Ova lica su zatim autobusima deportovana Vojsci Republike Srpske, tada pod vođstvom Radovana Karadžića. Među njima bilo je najmanje 66 pripadnika muslimanske nacionalnosti, nakon čega su likvidirani.

Slika br. 1: Tim Inicijative mladih za ljudska prava je položio cvijeće ispred spomenika posvećenom svim civilnim žrtvama ratova na prostoru bivše Jugoslavije od 1991. do 2001. godine, a povodom obilježavanja godišnjice zločina "Deportacije"

Samo njih 12 uspjeli su da prežive mučenje u koncentracionim logorima. Među uhapšenim bilo je i izbjeglica srpske nacionalnosti.

Po standardima međunarodnog prava, ovaj zločin ima oblik ratnog zločina, međutim crnogorsko sudstvo je taj aspekt propustilo, imajući u vidu činjenicu da i pored toga što je ovaj zločin dokazan kao takav, on nije presuđen u skladu sa međunarodnim i domaćim pravom.

Rezime slučaja

Krajem maja 1992. godine, veliki broj muslimanskih izbjeglica iz Bosne i Hercegovine je pokušao da od ratom zahvaćenih područja otpočne nove živote u Crnoj Gori. Pored njih, u istoj akciji, uhapšeno je i 33 izbjeglica srpske nacionalnosti. Međutim, deportovane izbjeglice srpske nacionalnosti nijesu tretirane kao taoci¹. Takođe, javnosti nije poznato da li je neko od njih stradao prilikom ovog zločina.

Šeki Radončić, autor knjige *Kobna sloboda – deportacija bosanskih izbjeglica iz Crne Gore*, navodi da je sa teritorije Crne Gore odvedeno 143 građana BiH, od kojih je bilo 105 Bošnjaka, 33 Srba i petorica Hrvata.² Navodno, ova lica su predata u zamjenu za bosanske Srbe koje je zarobila Armija BiH. Kako autor knjige u istoj navodi, preživjelo je desetoro deportovanih Bošnjaka i šesnaest vojnika odvedenih iz crnogorskih garnizona. Prema dokumentaciji MUP-a RCG, bilo je 55 Bošnjaka, 33 Srbina i dvojica Hrvata.

¹ Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori 2009 - 2015, NVO Akcija za ljudska prava, str. 16

² „Optuženi za Bukovicu u pritvoru“, Vijesti, 23. april 2010

Izbjeglice su bile prvobitno smještene u CB u Herceg Novom, a onda su sa te lokacije i deportovane. Kako se navodi u publikaciji „Proces suočavanja s prošlošću u Crnoj Gori - slučaj Deportacija“, u izdavaštvu Centra za građansko obrazovanje, najveći „kontingenti“ dogodili su se 25. maja ka logoru KPD Foča i 27. maja ka neutvrđenoj lokaciji u istočnoj Bosni. Svi deportovani 27. maja 1992. godine su ubijeni istog dana a postoji sumnja da su njihova tijela bačena u rijeku Drinu. Pored Herceg Novog izbjeglice su deportovane i iz Bara, Podgorice, kao i sa područja blizu granice sa Bosnom i Hercegovinom.³

Osam deportovanih izbjeglica je pronađeno nakon trinaest godina od ovog zločina, a do danas se i dalje 73 njih vode kao nestali. Slobodan Pejović, bivši inspektor iz Herceg Novog, koji je jedini javno govorio o deportacijama izbjeglica, izjavio je i da su neke ubijane na teritoriji Crne Gore.

Skupština Republike Crne Gore je na svojim zasjedanjima 1992. i 1993. godine raspravljala o deportacijama izbjeglica, a Ministarstvu unutrašnjih poslova postavljeno je poslaničko pitanje na koje je dat sljedeći odgovor: „U tada otvorenoj dilemi uz konsultacije sa nadležnim tužilaštvom, donijeta je odluka da se u nemogućnosti procesuiranja krivičnog progona u Crnoj Gori zbog teškoća u odnosu na broj osumnjičenih i zbog problema u obezbjeđenju materijalnih dokaza i svjedoka...sa tim licima koja su došla iz BiH postupi u skladu sa policijskom praksom servisiranja zahtjeva za lišavanje slobode i primopredajom...“⁴

D.S., supruga A.T., kome se posle deportacije gubi svaki trag, pisala je tadašnjem premijeru RCG Milu Đukanoviću i pritom dobila odgovor da je A.T. izručen bosanskim Srbima radi razmjene za njihove zarobljene borce.

Tadašnji predsjednik Crne Gore, Momir Bulatović, koji je bio i dobitnik ordena Radovana Karadžića, je na svjedočenju za suđenje optuženima izjavio da deportacija izbjeglica predstavlja grešku države a ne grešku bilo koga individualno.⁵ Istakao je da su sa svim aktivnostima policije bili upoznati svi državni organi, a posebno tadašnji državni tužilac Vladimir Šušović sa kojim su obavljane konsultacije.⁶ Šušović tokom svog mandata nije pokrenuo nikakvu istragu povodom nezakonitog hapšenja i deportovanja izbjeglica, kao ni njegov nasljednik Božidar Vukčević.⁷

Deportacija bosanskih izbjeglica iz Herceg Novog u fočanski logor je utvrđena i u presudi Haškog tribunala protiv Milorada Krnojelca, koji je bio upravnik ovog logora.⁸

³ CGO „Proces suočavanja s prošlošću u Crnoj Gori - slučaj Deportacija“, Podgorica, 2020, str. 6

⁴ Odgovor na poslaničko pitanje, Kabinet Ministra unutrašnjih poslova RCG, 8. 4. 1993. godine, br 278/2, 8. 4. 1993, str. 2

⁵ „Bulatović: Za deportacije odgovorna tadašnja vlast a ne pojedinci“, Radio slobodna Evropa, 12. novembar 2010.

⁶ Isto

⁷ Šeki Radončić, „Kobna sloboda – deportacija bosanskih izbjeglica iz Crne Gore“, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2005, str. 145

⁸ Tužilac protiv Milorada Krnojelca, presuda od 15. marta 2002. godine

Mediji su u čitavom periodu od trinaest godina pisali o ovom zločinu, međutim, tužilaštvo nije iniciralo krivičnu istragu sve do 18. 10. 2005. godine.

Ratni zločin protiv izbjeglica iz Bosne i Hercegovine, Crna Gora još uvijek nije prepoznala kao takav, što pokazuje i sudski epilog. Međutim, činjenica da je država obezbijedila naknadu štete porodicama žrtava deportacije, govori u prilog tome da je prepoznat i prihvaćen određeni oblik odgovornosti koju ona u ovom slučaju nosi. Prepoznavanje ovog zločina kao ratnog je naročito važno i za buduće generacije, kako bi se spriječilo da se nešto slično opet ponovi. Ovome bi ujedno i pripomoglo podizanje spomen-obilježja žrtvama deportacija, kao i proglašavanje Dana sjećanja. Za ovo je podnošeno više inicijativa nadležnim organima, međutim do danas one nisu prihvaćene.

Sudski predmet “Deportacije izbjeglica”

Koliko je Crna Gora spremna da se suoči s prošlošću i zločinima počinjenim tokom rata na prostorima bivše SFRJ govore presude u slučajevima Bukovica, Deportacije, Kaluđerski laz, Morinj i nepostupanje tužilaštva povodom napada na Dubrovnik. Razlozi za nespremnost leže u neadekvatnoj primjeni domaćeg i međunarodnog krivičnog prava, koje je obavezivalo Crnu Goru u vrijeme izvršenja ovih zločina. Od 2014. godine i Evropska komisija u svojim izvještajima o Crnoj Gori ponavlja da su presude u predmetima ratnih zločina sadržale pravne greške i pogrešnu primjenu međunarodnog humanitarnog prava.

Za deportaciju bosanskih izbjeglica sa teritorije Crne Gore u toku 1992. godine, optuženo je devet službenika Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore. Presudom od 29. marta 2011. godine svi optuženi oslobođeni su zbog toga što, kako se navodi u presudi, nijesu mogli da počine ratni zločin protiv civilnog stanovništva, jer sukob u BiH nije bio međunarodnog karaktera.

Ekspert Evropske unije, italijanski tužilac i međunarodni sudija Mauricio Salustro, u izvještaju o procesuiranju ratnih zločina u Crnoj Gori, ističe da je takvo tumačenje pogrešno, nepoznato u međunarodnom humanitarnom pravu i praksi.⁹ Ocijenio je da je okrivljene i crnogorske vlasti trebalo optužiti kao saučesnike ili bar pomagače u uzimanju bosanskih muslimana civila kao talaca, jer je čak i u jednoj od presuda Višeg suda navedeno da postoje dokazi u smislu da je dobro poznato da su oni vraćeni u BiH da bi bili razmijenjeni za zarobljene Srbe.¹⁰

Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore uložilo je 15. juna 2011. godine žalbu na oslobađajuću presudu optuženima u slučaju ratnog zločina „Deportacije“ i zatražilo ukidanje takve odluke.

⁹ <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-montenegro-report.pdf>

¹⁰ “Crnogorske vlasti je trebalo optužiti kao saučesnike ili bar pomagače”, Vijesti, 17. 12. 2014, vidjeti na: <https://www.vijesti.me/zabava/204215/crnogorske-vlasti-je-trebalo-optuziti-kao-saucesnike-ili-bar-pomagace>

U Višem sudu u Podgorici 24. oktobra 2012. godine završeno je ponovno suđenje devetorici bivših pripadnika crnogorske policije. Viši sud u Podgorici ponovo je 22. novembra 2012. godine oslobodio sve optužene policijske službenike.¹¹

Individualna i objektivna odgovornost nije utvrđena u slučaju „Deportacije“, iako je država neposredno prihvatila odgovornost za ovaj ratni zločin i u decembru 2008. godine donijela odluku o sudskom poravnanju i isplatila oštećenima ukupnu odštetu u iznosu od 4,13 miliona eura.

Slika br. 2: Novinski članak iz dnevnog lista "Pobjeda"

Optužnica, vrhovno državno tužilaštvo, kts broj 17/08

Za predmet „Deportacije“, Vrhovno državno tužilaštvo otpočelo je istragu tek 18. oktobra 2005. godine, podnošenjem Zahtjeva za sprovođenje istrage protiv petorice bivših službenika MUP-a, koji su bili niže rangirani, a zbog izvršenja ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, i to samo dva dana pred početak održavanja ročišta po tužbama oštećenih porodica žrtava deportacija.

Nakon okončanja istrage 26. juna 2008. godine, ona se nastavlja i sad se spisak osumnjičenih povećava za još tri lica i to za bivšeg šefa Službe državne bezbjednosti Boška Bojovića; bivšeg zamjenika šefa Službe državne bezbjednosti Radoja Radunovića i funkcionera ulcinjskog Centra bezbjednosti Sretena Glendžu. U istrazi su svjedočili Momir Bulatović, bivši predsjednik Predsjedništva Republike Crne Gore, Milo Đukanović, predsjednik crnogorske Vlade i Svetozar

¹¹ Građanska alijansa, „(NE)rad tužilaštva – Pogled sa strane“, Podgorica, 2017. godina, str. 31 i 32

Marović, koji je u vrijeme deportacije bio član Predsjedništva Crne Gore.¹² Tokom trajanja istrage, tadašnji zamjenik ministra unutrašnjih poslova, Nikola Pejaković izjavio je isto što i gore navedeni, da nijesu bili upoznati sa ovom državnom akcijom.

Vrhovno državno tužilaštvo je 19. januara 2009. godine podiglo optužnicu sa predlogom za određivanje pritvora protiv devet lica: Boško Bojović, bivši šef SDB-a, Radoje Radunović, nekadašnji načelnik Centra državne bezbjednosti za Boku, Sreten Glendža iz Ulcinja, Milorad Šljivančanin, tadašnji komandir stanice milicije u Herceg Novom, Duško Bakrač, bivši operativac Državne bezbjednosti u Herceg Novom, Milorad Ivanović, tada načelnik CB Herceg Novi, Milisav Marković, pomoćnik ministra policije za javnu bezbjednost, Branko Bujić, bivši načelnik CB u Baru, Božidar Stojović, nekadašnji službenik Državne bezbjednosti iz Ulcinja.

Gore navedena lica optužena su za izvršenje ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, lišavanjem slobode 79 državljana Bosne i Hercegovine, muslimanske i srpske nacionalnosti a koja su imala status izbjeglice u skladu sa Konvencijom o statusu izbjeglica i Protokolom o statusu izbjeglica. Zatim, da su izvršavajući naredbu ministra unutrašnjih poslova, Pavla Bulatovića da se postupi po zahtjevima MUP-a Republike Srpske, predali ova lica radnicima SUP Sokolac, SUP i KPD Foča i SUP Srebrenica.

Na osnovu optužnice koju je podiglo Vrhovno državno tužilaštvo, iz svih prikupljenih dokaza u ovom predmetu (telegrami, dopisi i akti, odgovori na poslanička pitanja kao i sama poslanička pitanja, izvodi iz kaznenih evidencija i mnogi drugi) proizilazi da su okrivljeni u vrijeme izvršenja krivičnog djela bili zaposleni u MUP-u Crne Gore.

Presuda, Viši sud u Podgorici, ks. 3/09

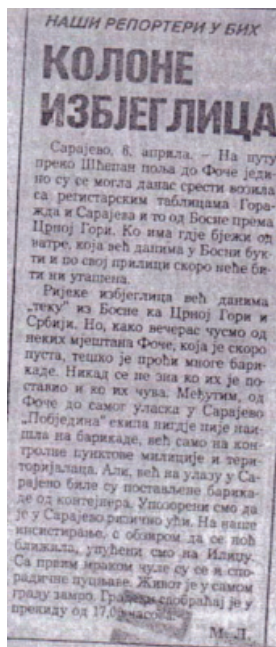
Viši sud u Podgorici 29. marta 2019. godine donosi presudu kojom se svih devet lica oslobađa optužbi da su izvršili krivično djelo – ratni zločin protiv civilnog stanovništva.

Na osnovu presude „nije dokazano da su optuženi kao pripadnici MUP-a pripadali djelu oružanih snaga SRJ niti pak da su bili u službi bilo koje od strana u sukobu i time bili aktivni učesnici u oružanom sukobu, u kom slučaju bi za njih bila obavezujuća pravila Međunarodnog prava, te samim tim njihova djelatnost ne može se posmatrati i ocjenjivati u smislu izvršenja radnji predviđenih čl. 142 KZ SRJ koju vrše kršenjem pravila Međunarodnog prava, jer za tako nešto ne postoji određeno svojstvo – pripadništvo oružanim snagama ili pripadništvo službi neke od strana u sukobu.“¹³

„Na suđenju je svjedočio veliki broj svjedoka, među kojima i preživjeli oštećeni, rodbina stradalih i pripadnici MUP-a Crne Gore. Nikola Pejaković, zamjenik ministra unutrašnjih poslova u vrijeme izvršenja zločina, na sudu se nije pojavio zbog bolesti. Poslije svjedočenja Momira Bulatovića, Pejaković je

¹² Akcija za ljudska prava (HRA), Izvještaj: Suđenja za ratne zločine, str. 23, Podgorica 2013. godine

¹³ Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks. br. 3/09, 29. mart 2011, str. 94.

Slika br. 3: Novinski članak iz dnevnog lista "Pobjeda"

sam zahtijevao da dođe pred sud, ali sudija više nije smatrala da je potrebno da ga sasluša. Sudija je odbila i predloge odbrane da svjedoče Milo Đukanović, Vladimir Šušović, Zoran Žižić, kao i Sveztozar Marović i Milica Pejanović – Đurišić, koji su u vrijeme deportacija bili članovi Predsjedništva Crne Gore, na čijem je čelu bio Bulatović. Okrivljeni su na suđenju tvrdili da nisu krivi, da su samo izvršavali naređenja, postupajući po naredbi iz telegrama br. 14–101 od 23. maja 1992. godine, kojim je traženo da se postupi u skladu sa zahtjevom MUP-a Republike Srpske da se sva lica sa područja BiH, starosti od 18–65 godina, privedu radi preuzimanja i vraćanja u BiH. Odbrana okrivljenih je smatrala da za ovo krivično djelo treba da odgovaraju nalogodavci, a ne izvršioци.¹⁴

Presuda za slučaj „Deportacije“ imala je svojih kontradiktornosti, i to u smislu da je SRJ u vrijeme deportacije izbjeglica bila u oružanom sukobu sa Vladinim snagama BiH, a opet navodi se da taj sukob nije bio međunarodnog karaktera.¹⁵ Predsjednik Crne Gore tada je bio Momir Bulatović. Bulatović je na svjedočenju 2010. godine kazao: „Ako je napravljena greška, onda je ona bila državna, a ne pojedinačna. To potvrđuje dokumentacija koju sam predao sudu. Optuženi za deportaciju nisu ništa radili samostalno i sve aktivnosti sprovedene su u konsultacijama sa državnim tuži-

laštvom“. Prema njegovim riječima, izručenje je bio sastavni dio „redovnih aktivnosti na očuvanju građanskog mira i sprječavanja prenošenja terorizma iz BiH na crnogorsku teritoriju“.¹⁶

U razgovoru za CIN-CG, Bulatović je izjavio da depešu o deportacijama izbjeglica nije potpisao tadašnji ministar unutrašnjih poslova, Pavle Bulatović, već čovjek „iz sadašnjeg vrha policije“, ne želeći da kaže o kome je riječ. Takođe, u razgovoru za CIN-CG, Milo Đukanović je izjavio i sljedeće: „Oni koji su inicirali i podsticali takvu destruktivnu politiku su u konačnom i odgovarali. Mi smo kao država, u skladu s pravosnažnim presudama obeštetili porodice žrtava. Podsjećam da su svi predmeti naknade štete žrtvama ratnih zločina pred crnogorskim sudovima pravosnažno riješeni, te da je ukupno dosuđeno 5.714.656,20 eura na ime naknade štete“.¹⁷

Đukanović je, svjedočeći u istrazi o deportacijama, pred sudijom kazao da o tome ništa nije znao.

Glavni svjedok u ovom procesu, bivši policijski inspektor u Herceg Novom Slobodan Pejović kazao je: „Muslimani su deportovani da bi kasnije bili ubijeni, a Srbi da bi ratovali, kako se to u Crnoj Gori govorilo, da bi branili svoja ognjišta“.¹⁸

¹⁴ Akcija za ljudska prava (HRA), Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009-2015), str. 29, Podgorica 2019. godine

¹⁵ Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks. br. 3/09, 29. mart 2011, str. 94

¹⁶ „Dvije i po decenije od deportacije bosansko-hercegovačkih izbjeglica“, Monitor, 26.05.2017. godine

¹⁷ „Deportaciju izbjeglica 1992. godine i druge ratne zločine vlasti guraju u „projektovani zaborav“: Milu i Momiru kriv je – neko treći“, CIN-CG

¹⁸ „Dvije i po decenije od deportacije bosansko-hercegovačkih izbjeglica“, Monitor, 26. 5. 2017. godine

Slika br. 4: Studijska posjeta mladih iz regiona spomeniku posvećenom svim civilnim žrtvama ratova na prostoru bivše Jugoslavije od 1991. do 2001. godine

Rješenje, Apelacioni sud CG, ksž. 25/2011

Apelacioni sud Crne Gore, 17. 2. 2012. godine, donio je rješenje kojim se uvažavaju žalbe Vrhovnog državnog tužilaštva, ukida presuda Višeg suda u Podgorici od 29. 3. 2011. godine i predmet vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje.¹⁹

Razlozi zbog kojih je presuda pobijana ogledaju se u nejasno utvrđenim ključnim činjenicama, koje su dovele do bitnih odredaba krivičnog postupka i to iz člana 386, st.1, tač.8, ZKP-a. Zaključak prvostepenog suda bio je sljedeći: „Radilo se dakle, o oružanom sukobu između pripadnika naroda koji su živjeli na njenoj teritoriji Srba, Hrvata i Muslimana, zbog čega ovaj sukob nema karakter međunarodnog oružanog sukoba“.²⁰

Presuda, Viši sud Podgorica, ks. 6/12.

Specijalizovno odjeljenje za krivična djela organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina, donio je 22. 11. 2012. godine presudu kojom se ova lica opet oslobađaju optužbi.²¹

Presuda Višeg suda je istovjetna kao i prva, s tim da je iz presude uklonio rečenicu iz ukinute presude o tome da je SRJ bila u oružanom sukobu sa Vladinim snagama.²²

Iz presude Višeg suda, od 22. 11. 2012. godine jasno je da su optuženi izvršili „nezakonito preseljenje ili deportaciju civila, kao i uzimanje talaca za razmjenu ratnih zarobljenika, protivpravno zatvaranje i lišavanje prava na suđenje“. Međutim, za optužene Boška Bojovića,

¹⁹ Rešenje Apelacionog suda, Ksž. br. 25/2011.

²⁰ Rešenje Apelacionog suda, Ksž. br. 25/2011.

²¹ Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 6/12.

²² Akcija za ljudska prava (HRA), Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009-2015), str. 32, Podgorica 2019. godine

Radoja Radunovića, Božidara Stojovića i Duška Bakrača nije dokazano da su izvršili ovo krivično djelo (Ks. 6/12, str. 98).

Po shvatanju prvostepenog suda, deportacije kao takve nijesu se mogle smatrati ratnim zločinom zato što optuženi, kao pripadnici MUP-a RCG, nijesu imali potrebno svojstvo (kao što bi bila pripadnost vojnoj, političkoj, ili administrativnoj organizaciji strane u sukobu ili postupanje u službi strane u sukobu) zbog kojeg bi mogli krivično odgovarati. Kako sud nalazi, deportovanje izbjeglica u BiH nije urađeno sa ciljem protjerivanja tih lica, a kod izvršioca nije postojala namjera da se te osobe trajno udalje sa nekog područja.

Svjedoci su davali iskaze da su određena lica bila odvođena za razmjenu, da ulaze u sastav grupe za razmjene za zarobljene srpske teritorijalce, da Srbi idu u matične jedinice a muslimani za razmjenu itd.²³

Presuda, Apelacioni sud CG, kžs.18/2013

Apelacioni sud Crne Gore 17. 5. 2013. godine, donio je presudu kojom se potvrđuje presuda Višeg suda u Podgorici od 22. 11. 2012. godine.²⁴

NVO Akcija za ljudska prava je 20. novembra 2013. godine podnijela inicijativu VD Vrhovnog državnog tužioca, Veselinu Vučkoviću, da podnese zahtjev za zaštitu zakonitosti u odnosu na pravosnažnu presudu Višeg suda od 22. novembra 2012. godine.²⁵ U zahtjevu se navodi da obrazloženja presuda prvostepenog i drugostepenog suda ne sadrže jasne i potpune razloge zbog čega nije dokazano da su okrivljeni, kao saizvršioци, izvršili krivično djelo koje im je stavljeno na teret, a što je sve u suprotnosti sa obavezom suda u pogledu obrazlaganja oslobađajuće presude.²⁶

Zahtjev za zaštitu zakonitosti, VDT, 25. 3. 2015.

Vrhovno državno tužilaštvo 25. marta 2015. godine podnosi zahtjev za zaštitu zakonitosti zbog kršenja Zakonika o krivičnom postupku (iz 2009. godine) i KZ Crne Gore, protiv presude Višeg suda u Podgorici, a koja kao takva se temeljila na „zaključivanju sudova da norme međunarodnog prava Ženevske konvencije o zaštiti građanskih lica za vrijeme rata, odredbe Dopunskog protokola II uz ovu konvenciju, koje norme su prema dispozitivu optužnice kršene od strane okrivljenih, nisu ugrađene u činjenični opis optužnice, pa tako u istoj posebno nije konkretizovano na koji način su okrivljeni kršili pravila međunarodnog prava iz člana 17. naveđenog Protokola, koji se odnosi na zabranu prinudnog premještanja civila, te da se s toga radnje preduzete od strane okrivljenih, ne mogu kvalifikovati kao radnje preseljenja civila, kao i

²³ Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 6/12.

²⁴ Presuda, Apelacioni sud CG, Kžs.18/2013

²⁵ Akcija za ljudska prava (HRA), Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009-2015), str. 30, Podgorica 2019. godine

²⁶ Presuda, Vrhovni sud CG, Kzz. 4/15

zaključivanju da nema dokaza da su okrivljeni, kao pripadnici MUP-a RCG pripadali dijelu oružanih snaga SRJ niti se može smatrati da su se stavili u službu bilo koje od strana u sukobu i samim tim bili aktivni učesnici u oružanom sukobu, da bi pravila međunarodnog pravila bila obavezujuća i za njih“.²⁷

Međutim, Zahjev za zaštitu zakonitosti se temeljio na drugim argumentima, naime da pravni zaključak suda predstavlja rezultat pogrešne primjene materijalno pravnih odredaba krivičnog zakona, odnosno pogrešnog shvatanja i tumačenja pravila normi međunarodnog prava pa time i Krivičnog zakona SRJ koji je u ovom slučaju primijenjen. Pri tom, riječ je o normi blanketnog karaktera, koja svoj puni sadržaj dobija upućivanjem na odgovarajuće norme međunarodnog prava. Ovo dalje znači da je sud pogrešno primijenio krivični zakon kada je okrivljene oslobodio optužbi da su izvršili predmetno krivično djelo, pa je samim tim pravosnažnom presudom povrijeđen Krivični zakonik iz člana 387, tačka 3. ZKP-a.

U zahtjevu se takođe navodi sledeće: „Tokom postupka pred sudom, nesumnjivo je utvrđeno da su oštećeni, zbog ratnih dešavanja u BiH kao državljani BiH, došli na teritoriju Crne Gore kako bi izbegli oružane sukobe, i ne bi učestvovali u njima i pri tom se radilo o civilima koji su imali status izbeglica saglasno Konvenciji o statusu izbeglica. Dakle, radilo se o civilnom stanovništvu kao posebnoj kategoriji lica koja su zaštićena međunarodnim humanitarnim pravom. Prema tome, u tom momentu, teritorija Crne Gore bila je teritorija na kojoj oštećeni, kao civili, borave. Oni su, prema nesumnjivom činjeničnom utvrđenju suda, na način opisan dispozitivom optužnice, odnosno izrekom prvostepene presude, preseljeni sa teritorije Crne Gore i predati policijskim organima jednog dijela države, u kojoj se odvija oružani sukob (organima Republike Srpske)“.²⁸

Presuda, Vrhovni sud CG, kzz. 4/15

Vrhovni sud Crne Gore, 23. juna 2015. godine odbija zahtjev za zaštitu zakonitosti kao neosnovan.²⁹

Zaključak Vrhovnog suda je bio takav da vraćanje izbeglica u BiH zapravo nije bilo zabranjeno međunarodnim, kao ni domaćim pravnim izvorima, odnosno nije bilo zabranjeno Krivičnim zakonom SRJ, zajedničkim članom 3 iz Ženevskih konvencija (1949) i članom 17 Dopunskog protokola II (1977) uz Ženevske konvencije.

U presudi je navedeno da: “U postupku odlučivanja po zahtjevu za zaštitu zakonitosti, Vrhovni sud se može upuštati u ocjenu pravilnosti utvrđenog činjeničnog stanja samo ako je zahtjev za zaštitu zakonitosti podignut u korist okrivljenog. Kako je u konkretnom slučaju zahtjev za zaštitu zakonitosti podignut na štetu okrivljenih, ovaj sud se ne može upuštati u ocjenu pravilnosti i potpunosti utvrđenog činjeničnog stanja, pa ni u osnovanost podignutog zahtjeva. Valja

²⁷ Zahjev za zaštitu zakonitosti, VDT, Podgorica 25. 3. 2015.

²⁸ Zahjev za zaštitu zakonitosti, VDT, Podgorica 25. 3. 2015.

²⁹ Presuda, Vrhovni sud CG, Kzz. 4/15

ukazati da je prilikom odlučivanja o zahtjevu za zaštitu zakonitosti, Vrhovni sud ograničen samo na ispitivanju povreda zakona na koje se državni tužlac poziva u zahtjevu”.³⁰

Naknada štete

Dvije stotine lica je podnijelo tužbe protiv države Crne Gore za obeštećenje zbog posljedica izručenja žrtava Republici Srpskoj.

Od 42 pokrenuta parnična postupka, devet tužioca bili su lica koja su bila žrtve deportacije, odnosno žrtve mučenja u logorima u kojima su bili deportovani, a preostalih 33 su srodnici žrtava.

Posle četiri godine suđenja, u decembru 2008. godine isplaćena je odšteta u iznosu od 4.130.000 eura zbog nezakonitog hapšenja i deportovanja izbjeglica. Doneseno je 27 pozitivnih presuda od 42 sudska postupka.

Obezbeđivanje reparacija je primjer uspešnog postupka obeštećenja u vidu poravnania države sa žrtvama ovog ratnog zločina. Međutim, činjenica da je država samo obezbijedila naknadu štete porodicama žrtava deportacija, pokazuje da Crna Gora ovaj ratni zločin još nije prepoznala kao takav.

Pravna analiza predmeta

Prema izvještaju Akcije za ljudska prava „pravni standard koji je Viši sud u Podgorici primjenio u predmetu „Deportacija“ da bi zaključio da nije izvršen ratni zločin je proizvoljan, odnosno pravno neutemeljen. Prvostepeni sud se nije pozvao na bilo koji izvor prava da bi potkrijepio svoj stav da su optuženi morali pripadati vojnoj, političkoj, ili administrativnoj organizaciji strane u sukobu ili postupati u službi strane u sukobu, da bi bili odgovorni za ratni zločin. Isto tako, sud nije pojasnio značenje termina „u službi strane u sukobu“, tako da ovom odlučujuće važnom dijelu presude nedostaje elementarno obrazloženje.“³¹

„U predmetu Deportacija izbjeglica, nesumnjivo su prisutni svi osnovi za postojanje ratnog zločina iz prava kojeg primjenjuju međunarodni sudovi. Sposobnost pripadnika MUP-a RCG da izvrše nezakonito zatvaranje proisticala je iz postojanja oružanog sukoba. Odluka da se izbjeglice protivpravno zatvore, deportuju („prinudno presele“), i predaju radi zloupotrebe u svojstvu talaca, takođe je bila direktno vezana za postojanje oružanog sukoba – da nije bilo sukoba, ne bi došlo ni do hapšenja i deportovanja izbjeglica, posebno muslimana, srpskim snagama sa tog prostora. Cilj izvršenih zabranjenih radnji bio je neposredno vezan za oružani sukob, jer su civili uzeti za taoce i potom deportovani u BiH radi razmjene za zarobljene srpske borce, koje činjenice je sud utvrdio na osnovu izvedenih dokaza.“³²

³⁰ „Vrhovni sud: Oni su samo civile vraćali odakle su došli“, Vijesti, 14. 10. 2015. godine, vidjeti na:

<https://www.vijesti.me/zabava/159644/vrhovni-sud-oni-su-samo-civile-vracali-odakle-su-dosli>

³¹ Akcija za ljudska prava (HRA), Izvještaj: Suđenja za ratne zločine, str. 26, Podgorica 2013. godine

³² Akcija za ljudska prava (HRA), Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009-2015), str. 31, Podgorica 2019. godine

Bibliografija

- ◆ Akcija za ljudska prava (HRA), Izvještaj: Suđenja za ratne zločine, Podgorica 2013.
- ◆ Akcija za ljudska prava (HRA), Izvještaj: Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009-2015), Podgorica 2019.
- ◆ Akcija za ljudska prava, Naknada štete žrtvama ratnih zločina, Podgorica 2016.
- ◆ Radončić, Šeki. Kobna sloboda – deportacija bosanskih izbjeglica iz Crne Gore: Fond za humanitarno pravo, Beograd, 2005.
- ◆ CGO, Proces suočavanja s prošlošću u Crnoj Gori - slučaj Deportacija, Podgorica, 2020.
- ◆ Izvještaj Evropske komisije za Crnu Goru za 2020
- ◆ Građanska alijansa, (NE)rad tužilaštva – Pogled sa strane, Podgorica, 2017.
- ◆ Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks. br. 3/09, 29. mart 2011
- ◆ Rješenje Apelacionog suda, Ksž. br. 25/2011.
- ◆ Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks. 6/12.
- ◆ Presuda Vrhovnog suda Crne Gore u predmetu Kzz. 4/15
- ◆ Zahtjev za zaštitu zakonitosti, VDT, Podgorica 25.03.2015
- ◆ Presuda Apelacionog suda Crne Gore u predmetu Kžs.18/2013